

DIN PUBLICAȚIUNILE ATENEULUI „N. IORGA“

I. BIANU.

UNITATEA NEAMULUI

PRIN

UNITATEA LIMBII

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA ATENEUL „N. IORGA“.

◀RAMURI▶ / CRAIOVA.

DIN PUBLICAȚIUNILE ATENEULUI „N. IORGA“

I. B I A N U.

UNITATEA NEAMULUI

PRIN

UNITATEA LIMBII

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA ATENEUL „N. IORGA“.

«RAMURI» / CRAIOVA.

Niciodată n'am avut o mare idee și o mare încredere în oratoria mea. Din cauza aceasta nu am fost niciodată printre colegii care țin conferințe. De data aceasta fac excepție chiar cu riscul de a vă face să pierdeți o oră fără folos. Și excepțiunea aceasta o fac din două cauze : întâi fiindcă președintele dvs., este un foarte iubit școlar al nostru. Dânsul m'a poftit în așa mod, în cât mi-ar fi fost foarte greu să zic nu. A doua cauză este și mai mare, este cauza ctitoriei care stăpânește acest Ateneu.

Ctitorul dvs., al cărui nume îl poartă Ateneul pe care îl formați, este unul dintre cele mai strălucite nume ale vremurilor noastre. Domnul Iorga, pe care eu l-am văzut dela primii pași, făcuți în mișcarea noastră literară, domnul Iorga mi-a fost și este pentru mine un frate mai tânăr, a cărui activitate am urmărit-o cu cea mai mare atențiune ca pe un fenomen extra-ordinar de rar în viața de azi a neamului nostru. Această

prietenie și această colegialitate a mers strâns împreună chiar în momentele când aveam păreri deosebite.

Prin urmare când președintele dvs., d-l Grigorescu, m'a cucerit prin argumentele d-sale, a trebuit să plec capul și să viu înaintea dvs.

Odată hotărât acest lucru, m'a întrebat președintele — lucru foarte firesc — despre ce vreau să vorbesc. La Ateneul care poartă numele lui Nicolae Iorga despre ce puteam să vorbesc mai potrivit ca, despre: Unitatea națională.

Nimeni din noi n'a cheltuit atâta osteneală, atât talent și atâta putere de muncă, pentru realizarea Unității naționale ca Nicolae Iorga. Prin urmare erà indicat ca atunci când voi veni aici, să vorbesc despre această unitate națională și aceasta cu atât mai vârtos, cu cât domnia-sa știe foarte bine că principalul țel al năzuințelor vieții mele, s'a îndreptat spre acelaș scop, ca și toate străduințele domniei-sale.

Vasăzică erà firesc ca această primă a mea conferință, la acest Ateneu, să trateze despre unitatea națională.

„Unitatea națională” sunt acum două cuvinte, reprezentând două idei care constituiesc țelul principal al năzuințelor neamului nostru. Ele constituiesc marea problemă de căpetenie a vieții seculare a neamului românesc. Această problemă are însă mai multe fețe pe cari poate fi privită: unitatea națională politică, unitatea națională economică, și unitatea națională culturală.

Sunt mai multe laturi prin care această unitate se manifestă. Eu o voi privi din punctul de vedere al

limbii. O privesc din acest punct de vedere dintr'un motiv foarte serios. Ideea unității naționale este o conștiință istorică. Este destul să ne gândim la direcțiile în care s'a îndreptat, la împrejurările, în care s'a desvoltat, la greutățile, în mijlocul cărora s'a perpetuat viața neamului românesc până astăzi, ca să ne dăm seama că unitatea națională, care s'a realizat din punct de vedere politic prin aducerea sub aceeaș egidă a coroanei de oțel pe fruntea tuturor țărilor române dela Nistru până la Tisa, ca să vedem că această unitate națională nu este un lucru nou, ci unul care există de multe secole.

Prin urmare ceea ce s'a realizat acum în zilele noastre — și pentru care trebuie să ne considerăm cei mai fericiți oameni din lume și față de toate generațiile neamului nostru, — ceea ce s'a realizat zic, în zilele noastre, este o realitate suflătească străveche.

Sunt secole de când există ca năzuință, concepție, și credință pentru întregul neam.

Această unitate eră o realitate străveche care eșiă din însăși conformația geografică a pământului românesc în toată întinderea lui. Apoi ea a existat ca ideal, ca scop al năzuinței părinților, moșilor și străbunilor noștri pentru a aduce iar la înfăptuirea unității așa cum a fost odată.

Domnilor, eram student în anul I la Facultatea de litere și mi se dăduse de către Directorul de atunci al bibliotecii Universității un mic post de suplinitor de custode la acea bibliotecă. Director era decanul facultății

răposatul Laurian, care îmi era și profesor. El m'a chemat în cancelarie și m'a întrebat:

„Știi d-ta unde este harta mea cea mare care se numește Dacia? Am răspuns: Da. Ad'o aici! Pune-o jos!... Parcă îl văd... bătrân și cu căciula în cap, cu bastonul în mână a făcut conturul pe Nistru, pe Tisa și Dunăre, pe granițele naturale ale Daciei, care îi stăpânea cugetul și aspirațiunea și a zis vorbele acestea: Frumoasă este! Numai de-ați ajunge voi s'o vedeți înfăptuită!”

Acest exemplu arată că unitatea noastră națională nu este o idee iscodită de cărturar, care ar fi eșit ieri din capul unui om de geniu, ci este o realitate națională, o realitate sufletească de vremuri nepomenite stăpânitoare ca țintă a aspirațiunilor neamului. Prin ce s'a perpetuat în lungul secolilor această unitate națională?

Întâi de toate este unitatea geografică. Aceasta este formată dintr'un sâmbure care este format de Carpați, de Ardealul, de unde știți că s'au coborât pentru a descăleca și Muntenii din tradiția descălecatului lui Negru-Vodă și Moldovenii descălecați dela Maramureș cu Dragoș, și au consolidat formațiunile de state încă rudimentare rămase din formațiunile înjghebate în stăpânirile barbare rămase pe șes.

Când auzim numele ținutului „Vlașca”, aceasta înseamnă că în Evul Mediu acest ținut era țara Vlăchilor, adică a Românilor. Dv. știți, și cronicile o spun, „cum Românii din Munții Maramureșului au coborât la apa Moldovei și au văzut văi largi și frumoase și pământ roditor și au chemat pe ai lor de acolo ca să colo-

nizeze acest teritoriu", și astfel s'a format Moldova. De acolo s'a întins spre răsărit și miază-zi până la Nistru și până la Mare. Și s'au îmulțit, așa spun cronicarii, „încât au purtat războaie cu neamurile streine ca să-și apere țara lor”.

Vedeți dar, cum chiar de atunci există o unitate națională reală, dacă nu o concepție politică clară ca astăzi.

Prin ce s'a susținut această unitate națională ? Ea s'a susținut mai întâi prin acest cadru geografic unitar : coroana de munți în mijloc, înconjurată de văile spre Dunăre, Nistru, Tisa ; apoi s'a susținut prin tradiția păstrată în memoria generațiilor ; s'a ținut apoi printr'un lucru principal, pe care s'a sprijinit mai mult decât prin orice unitate sufletească a neamului, s'a susținut pe limbă. Aceasta erà puterea. Organul acesta al vorbirii, prin care ne putem spune unul altuia durerile și bucuriile noastre, prin care ne putem povesti amintirile, acesta a fost aliajul și forța de coeziune prin care neamul nostru s'a legat într'o unitate conștientă.

Băteau vânturi grele peste Carpați. Românii se refugiau peste munți prin „Vama Cucului”, spre „Țara” de dincoace sau spre Moldova „și în toate părțile ei găseau acelaș neam, tot o limbă, tot de-ai noștrii, și se înțelegeau cu toții”.

Prin urmare, unitatea noastră națională n'a fost nici susținută prin mari puteri de o organizare imperială, și acesta este fenomenul istoric de importanță capitală ; noi nu am avut un puternic stat național cum a fost de ex. Franța din timpul regilor celor vechi cu

Carol cel Mare în frunte, care avea atâta putere, încât să respingă peste Pirinei, pe arabi, peste Rhin, să stăpânească pe germani ci și să ajungă puterea lui până aproape de noi la Dunărea de mijloc. Un asemenea lucru ne-a lipsit din cauză că nu am avut o organizare de stat proprie a noastră. A trebuit să lăsăm să se așeze și să treacă peste noi stăpâniri streine și, suferind apăsărilor lor grele, să păstrăm totuși individualitatea noastră națională, având o singură forță centrală, o singură legătură de unitate care este *limba*.

Acolo unde limba a slăbit, acolo s'a pierdut neamul. Este astăzi mai presus de orice îndoială, se știe perfect că o bună parte din Serbia veche au fost Români care au uitat românește, asemenea în Polonia, Boemia și Moravia, și au fost astfel încât încet nimiciți, fărămați, absorbiți, dispăruți, deodată cu pierderea limbei.

Prin urmare factorul de adăpost al vieții naționale la noi, n'a fost o organizare de stat, la noi au fost întâi și întâi *Munții Carpați*, în care străbunii noștri s'au adăpostit în vremuri grele. Ceeace leg grupurile din diferitele văi într'o singură viață conștientă de existența fondului comun, a fost limba noastră.

Acesta este rolul hotărîtor, rolul atotputernic, rolul dominant, care a făcut din trecutul nostru ceea ce a fost, adică a păstrat un popor unitar cu o conștiință instinctivă (neîntărită prin înaltă cultură) cu o conștiință instinctivă a propriei sale unități.

Cu toate împărțirile în care au fost ruși de diferite neamuri și stăpâniri străine — și acesta este lucrul

caracteristic — noi am rămas legați într'o singură realitate sufletească prin limba națională.

Pe cât timp starea civilizației noastre erà inferioară și politicește erau stăpâniți de neamuri străine, și nu puteam aveà putința de a ne ridicà la independență, erà convingerea că aceste masse românești sunt predestinate să fie asimilate de neamurile stăpânitoare.

Nimeni n'a dat importanță acestei chestiuni; cu toții neglijeau cu desăvârșire ființa noastră etnică fiindcă erà lipsită de cultura superioară.

Care erà situația noastră din punct de vedere geografic-cultural? Dincolo de Nistru erau Tătarii, populație de stepă veșnic gata de pradă, care nu se gândeau decât să încalce pe caii lor mărunți, să treacă Nistru și să jefuiască.

Dincoace care erà situația? Dupăce au căzut Bulgaria și Serbia, vecinii noștrii sunt Turcii; deci nici aici peste Dunăre, ca și peste Nistru, nici un fel de putință de cultură.

Ce erà însă spre Apus?

Aici eram la hotarul de răsărit al Ungariei, țară de cultură occidentală, țară în care catolicismul latin a cheltuit câteva secole, ca din barbari să facă un organism cultural. Țară splendidă cu cultură catolică, latină, cu vechi școli ca aceia dela Praga și Viena, ca aceia din Italia, Iar noi?...

Prinși din aceste două părți în bătaia vânturilor distrugătoare a turanicilor de peste Nistru și de peste Dunăre. Pe de altă parte desconsiderarea și disprețul vecinilor occidentali catolici care se uitau la noi foarte

de sus din cauza lipsei noastre de cultură. Și cu toate acestea noi nu ne-am pierdut încrederea în dreptul nostru de a fi ca neam, pentru că niciodată n'a pierit din noi conștiința, nebuloasa conștiință tradițională a originii noastre romane. Totdeauna această conștiință, această simțire a unității noastre s'a menținut prin limba aceasta străbună, care ne ținea legați într'un corp unitar.

Este admirabil când vezi cum primul cronicar al Moldovei, Grigore Ureche, care învățase puțină latinească, se miră de faptul că găsește cuvinte latinești în limba românească din Moldova lui.

Vedeți deci ce fapt important este această conștiință a limbii în secolii trecuți, înainte de a fi ajuns și noi să ne îndrumăm spre evoluția culturală și politică de neam european.

Dar îndată ce apare însă ideea conștiinței latinității noastre nu numai ca o tradiție străveche, rămasă din trecut, ci ca un principiu activ, ca o notă caracteristică de deosebire între Românime și celelalte neamuri vecine: Sârbi și Unguri; când această idee a început să devie o idee activă, s'au schimbat lucrurile, indiferența a încetat și s'a pornit o luptă teoretică care disprețuia originea latinității noastre ca pe o absurditate: „Dacă se găsesc câteva cuvinte latine înseamnă că sunteți Romani?”

Atunci au ajuns și fruntașii noștrii în contact cu cultura occidentală, atunci s'a împrăștiat ceața de secole, conștiința vagă ca o bănuială, a unității noastre și s'a lămurit dintr'o dată situația noastră etnică și adevărul unității noastre naționale.

Din acel moment limba nu a apărut numai ca un minunat organ de comunicare dintr'o parte a țării în cealaltă, fiindcă dela malul Nistrului până în valea Tisei aceiași doină putea să circule din sat în sat și țărani puteau trece dintr'o parte în cealaltă a țării înțelegându-se în acelaș grai; dar s'a văzut îndată că elementul acesta atât de puțin prețuit până acum, atât de puțin considerat ca factor cultural-politic, devine un element primejdios, pentru că dă României o încredere în sine, un avânt pentru a-și înțelege demnitatea proprie națională și un avânt spre înălțare în viitor.

Și atunci, din secolul XVIII și XIX s'a pornit din toate părțile o acțiune de sfărâmare a tot cece aveam noi ca teritoriu național.

Austriacii când au alungat pe Turci din Ungaria, au pus mâna pe Oltenia; tot ei au rupt nordul Moldovei, iar Rușii o jumătate din Basarabia. Și toți în mod conștient au avut ca program schimbarea numelui țării pe care au jefuit-o. Partea din nordul Moldovei nu mai era Moldovă ci era Bucovină; jumătatea de răsărit a Moldovei dintre Prut și Nistru fusese numită Basarabie. Toate acestea pentru că se urmărea dezagregarea acestui chiag sufletesc care a reprezentat pentru Români, unitatea lor.

S'a dus o întreagă luptă de dizolvare a limbii noastre printre țărănimea și orășenimea provinciilor răpite.

Interesant e faptul că în Bucovina germanizarea ajunsese atât de departe pela mijlocul secolului XIX, încât în casa popii, limba care se vorbea în familie,

limba casii, era limba germană. Fiindcă astfel ar fi fost rău văzut preotul și ar fi fost numit „moldovean habotnic“.

În contra acestei acțiuni, aceia care au fost propovăduitorii românismului în Bucovina, au fost dascălul apostol Aron Pumnul venit dela Blaj și familia boerească Hurmuzachi.

Peste Nistru în Basarabia aceiași prigoană a limbii române.

În Ardeal lucrurile au mers și mai departe. Acolo Ungurii au făcut școli normale pentru pregătirea învățătoarelor de școli de copii mici (vă vorbesc acum de lucruri văzute la mine în sat, nu numai din carte). Am cunoscut învățătoarea din satul meu și am văzut cum învăța pe copile cântece și jocuri ungurești. A fost grozavă pentru mine această constatare pe care am făcut-o trecând de curând prin satul meu de naștere.

Vedeți cum s'a urmărit mereu dizolvarea acestei unități prin combaterea limbei românești.

În mișcările dela 1848 s'a spus: și uniți și neuniți să vie toți la Blaj, și s'au dus toți: fiindcă toți vorbeau aceiaș limbă.

Graiul este temelul unui popor, el este forța de coeziune a unui neam.

Acum, a vrut cel de sus ca noi să vedem realizată marea Unire Națională mai mult decât era în gândul nostru. Nimeni nu ar fi putut îndrăzni să-și închipuie că este atât de repede realizabilă Unirea națională integrală, ca dintr'o învălmășeală ca aceea a

războiului cel mare să ieșim aproape în întregimea hotarelor noastre etnice.

Această minune săvârșită acum zece ani nu miră pe cel ce privește lucrurile mai de aproape. Și nici nu-l umple de teamă pe cel ce înțelege adevărata situație, gândul greutăților pe care viețuirea împreună a provinciilor, de atâtea veacuri despărțite, le-ar ridica.

Aceiași stare de lucruri era și la Unirea Principatelor la 1859. Ereau obiceiuri și legiuri diferite. Și cu toate acestea Unirea s'a făcut cu entuziasm de ambele părți și nemulțumirile iscate pentru un moment s'au evaporat, așa că nici nu se mai cunoaște urmă de deosebire între cele două provincii, între Munteni și Moldoveni.

Ajuns aici, d-lor, voi scurta vorbirea mea ca să pot spune și ceva despre ce este de făcut pentru viitor.

Acest trecut, așa cum a fost schițat aici în linii foarte mari, impune pentru viitor un program.

Acțiunea stăpânirilor streine reușise să diferențieze limba românească pe provincii. Nu pe cea populară, care a rămas una și aceeași, ci limba cultă, care atât se deosebea încât dela întâia privire se cunoștea dacă cineva este din București din Iași sau din Ardeal.

Pentru ce aceasta? Pentru că noi, Ardealul, nu fabricasem o limbă foarte împodobită cu cuvinte latinești pe care poporul nici n'o mai înțelegea, limbă artificială, deosebită de aceia pe care o vorbea poporul. Așa era în Muntenia limba italianizată a lui Éliade, iar în Bucovina sistemul analogic fabricat în „Septurariul“ lui

Pumnul — pe care, cât sunteți de Români, dacă l-ași aduce aici ați vedea cât este de greu de cetit.

Singura provincie care a rămas sănătoasă în privința limbei literare a fost Moldova, unde scriau Kogălniceanu, C. Negruzzi, Alexandri, mai târziu Eminescu, Creangă. Și când era astfel pericol să se facă o limbă ardelenescă, o limbă muntenească și una bucovineană, instinctul, simțământul solidarității naționale, — mare lucru! — întemeiat pe unitatea străveche a limbii, a făcut să înceapă la noi, pela 1866, două acțiuni binefăcătoare :

Pe deoparte acțiunea dela Iași cu Junimea, pe de altă parte acțiunea dela București care a dus la întemeierea Academiei Române, ca instituțiune națională, culturală pentru neamul întreg din toate țările fără deosebire, după stăpâniri politice.

Din aceste două mișcări a eșit limba națională unitară de azi, pe care o poate înțelege orice Român, din orice clasă socială și din orice colț al țării.

Evident că a trebuit să progresăm cu timpul și astfel să îmbogățim limba cultă cu cuvinte noi și pentru aceasta ne-am îndrumat în modul cel mai firesc spre cultura franceză.

Fără îndoială, este cea mai bună alegere posibilă ; însă aici este un principiu care trebuie ascultat și pe care l-a pus Eliade încă de la 1828 : să împrumuți din terminologia științifică streină numai ceea ce este strict necesar și acești termeni să-i topești în formele limbei naționale de azi.

Acum, omenirea este cu slăbiciuni : noi am primit

într'o vreme prea mulți termeni inutili care cu timpul au fost trecuți prin sită și lăsați departe.

Dacă a fost într'o vreme primejdia să pierdem unitatea geografică a limbii, acum este un alt pericol, acela de a pierde unitatea din punctul de vedere al stratelor sociale.

Pentru ca o limbă să aibă un temei viu, ea trebuie să fie adânc înrădăcinată în cultura populară, trebuie să-și tragă hrana din viața sufletească a acestui popor, cum un copac se hrănește din seva pământului. Există astăzi primejdia izolării într'un jargon pseudo-științific care vrea să fie înțeles de cât mai puțini.

Orice carte care nu e de strictă specialitate trebuie să fie scrisă în forma care să o facă cu puțință de a fi citită și înțeleasă de neamul întreg. Numai așa se poate păstra unitatea sufletească-culturală a neamului și prin ea unitatea noastră națională.

LIBRĂRIA
PAVEL SURU
BUCUREȘTI
CALEA VICTORIEI 73.